

MAATALOUSTUOTTAJA- JA TYÖMARKKINAJÄRJESTÖJEN POLIITTISESTA TOIMINNASTA SUOMESSA 1950-LUVULLA

Väinä Huuska

Tämän kirjoituksen tarkoituksena on selvittää Suomen poliittisessa elämässä viime sotien jälkeisenä aikana vaikuttaneen neljän tärkeimmän painostusryhmän poliittisia suhteita ja poliittista toimintaa. Kysymyksessä ovat Maataloustuottajan Keskusliitto r.y. (MTK), Suomen Ammattiyhdistysten Keskusliitto r.y., (SAK) Suomen Työnantajain Keskusliitto r.y. (STK) ja Toimihenkilö- ja virkamiesjärjestöjen Keskusliitto r.y. (TVK). Kirjoituksessa käytetään kustakin järjestöstä vain suluissa mainittuja lyhennyksiä. Kirjoituksen tärkeimmistä lähteistä mainittakoon asinanomaisten järjestöjen vuosikirjat ja muut julkaisut sekä eduskunnan pöytäkirjat ja asiakirjat. Näistä lähteistä on vertailevaa tutkimusmenetelmää ja osittain sisällön analyysiä käyttäen koetettu selvittää, mitä kunkin järjestön poliittisessa toiminnassa on ollut olennaista. Poliittisella toiminnalla tarkoitetaan tässä toimenpiteitä, joilla järjestöt ovat pyrkineet vaikuttamaan valtion toimielinten päätöksiin. Varsinaista poliittista toimintaa koskeva tarkastelu rajoitetaan 1950-lukuun. Poliittisia suhteita ja järjestöjen merkittävyyttä koskeva selvitys taas perustuu pitemmälle ajanjaksolle, kunkin järjestön koko toimikaudelta tehtyihin havaintoihin.

Järjestöjen merkittävyys

Järjestöjen merkittävyyteen vaikuttaa lähinnä kaksi tekijää: niiden käytettävissä toiminnan hetkellä olevien voimien suuruus ja niiden aikaisemmin saavuttama asema. Monien järjestöjen kohdalla on erityisen tärkeää, onko niillä ryhmänsä monopolistinen edustusasema, vai onko niiden kilpailijoina muita saman eturyhmän järjestöjä, jotka pyrkivät tekemään monopolistisen edustuksen riidanalaiseksi.

Tässä selvittelyn kohteena olevien järjestöjen käytettävissä olevista voimista 1950-luvulla esitetään niiden toimintakertomuksissa seuraavanslaisia numerotietoja.

Kirjoittaja valmistui yhteiskuntatieteiden lisensiaatiksi keväällä 1965 ja toimii valtiopöytäkirjojen assistenttina Yhteiskunnallisessa korkeakoulussa.

MTK:n henkilöjäsenten määrä oli vuonna 1950 eli selvittelykauden alussa 205 412, kohosi tasaisesti vuodesta toiseen ja oli vuonna 1959 jo 337 649. SAK:n jäsenliittojen yhteinen jäsenmäärä vuonna 1950 oli 269 142, vaihteli vuosittain jonkin verran, mutta yleissuunta vaihteluissa oli laskeva ja vuonna 1959 jäsenmäärä oli 251 160. TVK:n jäsenliittoihin kuului vuonna 1950 kaikkiaan 62 644 jäsentä.¹ Määrä pysyi vuosikymmenen puoliväliin saakka melkein samana, mutta sitten tapahtui parina vuonna jyrkkä nousu ja vuonna 1959 jäseniä oli jo 110 872. STK:n jäsenliittojen työntekijäin määrä oli vuonna 1950 kaikkiaan 242 368, ja vaikka määrä vaihtelikin vuosittain jonkin verran, oli se vuonna 1959 jälleen 244 948 eli lähes samansuuruinen kuin vuosikymmenen alussakin.

Järjestöjen voimavaroja voidaan tarkastella myös sen perusteella, kuinka suuri osuus asianomaisen ryhmän järjestäytymiskelpoisista kuuluu ko. järjestöihin. Kun asiasta ei ole käytettävissä tutkimuksiin perustuvia vertailukelpoisia tietoja kaikkien selvittelyn kohteena olevien järjestöjen kohdalla, esitetään tässä vain karkeisarviointi kunkin järjestön prosentuaalisesta edustusvoimasta vuonna 1959.

MTK:n toimialueella kuului mainittuun järjestöön 66 % vähintään 3 peltohehtaaria omistavien viljelmien haltijoista ja 73 % vähintään 5 peltohehtaarin haltijoista,² joten sen piirissä oli runsaasti kaksi kolmasosaa järjestäytymiskelpoisista maataloustuottajista. SAK:n vuoden 1959 jäsenmäärästä voidaan noin 230 000 laskea kuuluvaksi ryhmään, josta käytetään nimitystä työntekijät. Kun tässä ryhmässä vuonna 1959 oli virallisen arvion mukaan 849 000 henkeä,³ kuuluu tästä määrästä SAK:hon noin 27 % eli vähän enemmän kuin neljännes kaikista järjestäytymiskelpoisista. Toimihenkilöitä oli vuonna 1959 (viitteessä 3 mainitun lähteen mukaan) 438 000. Kun TVK:n jäsenmäärä samana vuonna oli 110 872, kuului tähän järjestöön neljännes järjestäytymiskelpoisista. Teollisuuden palveluksessa oli vuonna 1959 kaikkiaan 362 181 henkilöä.⁴ Kun STK:n jäsenliittojen palveluksessa samana vuonna oli 244 948 työntekijää, kuului koko teollisuuden työntekijämäärästä noin kaksi kolmannesta STK:n liittojen työntekijöihin.

MTK ja STK ovat siis näistä neljästä järjestöstä suhteellisesti merkittävimpiä, jos merkitsevyyttä mitataan järjestäytymisprosentilla. Järjestöjen asemaan selvittelykaudella ovat kuitenkin vaikuttaneet myös yhtä paljon yleiset perinteelliset käsitykset niiden tehtävästä kuin niiden voimavarat, vaikka viimeksi mainittujen määrästä selvittelykaudella tapahtuneet muutokset ovat tietenkin vaikuttaneet siihen, millä tavalla kunkin järjestön vaikutusvalta 1950-luvulla on kehittynyt. Tässä suhteessa tehdään tässä vain se yleistoteamus, että SAK ja STK näyttävät 1950-luvun alkuun mennessä saavuttaneen kumpikin tahollaan työmarkkinajärjestönä monopoliaseman,

ja MTK oli päässyt samanlaiseen asemaan maataloustuottajain edustajana. Sen sijaan HTK, minkä nimisenä TVK silloin toimi, ei ollut vielä vuosikymmenen alussa yleisesti tunnustetussa asemassa. Vähitellen se kuitenkin alkoi saavuttaa tällaista asemaa, ja yhtenä lisääntyvän virallisen tunnustamisen merkinä voidaan mainita, että HTK:n edustaja oli kutsuttu mukaan vuoden 1951 huomattavimpaan talouspoliittiseen sopimukseen, ns. linnarauhasopimukseen.

Järjestöjen poliittiset suhteet

Suomen poliittinen elämä on perinteellisesti jaettu kahteen sektoriin, joita aina viime vuosiin saakka on nimitetty porvarilliseksi ja sosialistiseksi tai oikeistoksi ja vasemmistoksi. Aivan viime vuosina porvarilliselle sektorille on yritetty keksiä jokin uusi nimitys, mutta ainakaan tähän mennessä siinä ei ole onnistuttu. Vielä 1950-luvun lopullakin nimitykset porvarillinen ja sosialistinen olivat yleisesti hyväksytyjä ja käytettyjä nimityksiä, joten niitä on syytä käyttää tässä kirjoituksessa. Puolueista lasketaan tällöin porvarillisiin puolueisiin kuuluviksi ruotsalainen kansanpuolue, kansallinen kokoomus, Suomen kansanpuolue, maalaisliitto ja vapaamielisten liitto sekä sosialistiseen sektoriin Suomen sosialidemokraattinen puolue, työväen ja pienviljelijäin sosialidemokraattinen liitto ja Suomen kommunistinen puolue, joka eduskuntatyössä esiintyy yhdessä Suomen kansan demokraattisen liiton kanssa.

Selvittelyn kohteena olevien järjestöjen poliittinen sektorijakautuma näyttää olevan selvä: MTK ja STK kuuluvat selvästi porvarilliselle sektorille, SAK yhtä selvästi sosialistiselle sektorille ja TVK sektorin ulkopuolelle. Näin ollen voidaan keskittyä selvittämään järjestöjen puoluepoliittisia suhteita sellaisina kuin ne ovat esiintyneet näiden järjestöjen ja eri puolueiden käytännöllisessä toiminnassa. Ensin selvitetään asiaa järjestöjen toimien valossa ja sen jälkeen todetaan, millä tavalla eri puolueiden edustajat ovat eduskunnassa suhtautuneet tutkittaviin järjestöihin.

Järjestöjen vuosikertomuksista ja tämän kirjoittajan suorittamista tarkistushaastatteluista ilmeni järjestöjen oma käsitys puoluepoliittisista suhteistaan.

MTK on ollut toiminnallisessa yhteistyössä maalaisliiton kanssa ja eräänlaisessa periaatteellisia ja menettelytapakysymyksiä myönteisessä mielessä selvittämään pyrkivässä yhteistyössä myös kokoomuksen ja ruotsalaisen kansanpuolueen kanssa. Muiden puolueiden ja MTK:n kesken ei ole ollut käsiteltävien asioiden ratkaisuihin vaikuttavaa yhteistyötä.

SAK on ollut yhteistoiminnassa vain sosialidemokraattisten puolueiden kanssa, kulloinkin sen puolueen kanssa, johon kuuluvat henkilöt ovat olleet

järjestön johdossa. Yhteistoiminta on ollut järjestön ja puolueiden johtomiesten keskeistä yhteistyötä, josta järjestön virallisissa elimissä ei ole päätetty.

STK on ollut kiinteimmässä yhteistoiminnassa kokoomuspuolueen kanssa ja usein myös ruotsalaisen kansanpuolueen ja maalaisliiton kanssa. Myös Suomen kansanpuolueen ja Suomen sosialidemokraattisen puolueen kanssa se on ollut ajoittain yhteistyössä. Yhteistoiminnasta puolueiden kanssa STK ei ole tehnyt virallisia päätöksiä. Kielteisen suhtautumisensa kommunistiseen puolueeseen STK on joitakin kertoja määritellyt virallisestikin.

TVK on ollut asioiden ratkaisuisissa yhteistyössä kansanpuolueen, kokoomuksen ja jonkin verran myös ruotsalaisen kansanpuolueen kanssa ja tunnustellut yhteistyömahdollisuuksia Suomen sosialidemokraattisen puolueen ja Skdl:n kanssa. Maalaisliiton kanssa se ei ole ollut minkäänlaisessa yhteistyökosketuksessa.

Järjestöjen käsitykset niiden suhteista puolueisiin voidaan esittää myös suuntataulukon (Taulukko 1) muodossa, jossa + tarkoittaa yhteistyön ilme-+-merkkien määrällä. Kielteisen suunnan määrää ei ole arvioitu ja myönteinen arviointikin on otettava vain likimääräisenä.

Taulukko 1 MTK:n, SAK:n, STK:n ja TVK:n suhteet puolueisiin näiden järjestöjen oman käsityksen mukaan

Puolue ⁵	r	kok	ml	kp	sd	skdl
MTK	+	+	+++	—	—	—
SAK	—	—	—	—	+++	—
STK	++	+++	+	+	+	—
TVK	+	+++	—	+++	—	—

Eri puolueiden suhtautumista selvittelyn kohteena oleviin järjestöihin tarkastellaan tässä eduskunnan pöytäkirjojen ja asiakirjojen valossa. Pyritään selvittämään, mitä järjestöjä minkäkin puolueen edustajat ovat suosineet kutsuttaessa asiantuntijoita eduskunnan valiokuntiin ja minkä suuntaisia (myönteisiä vai kielteisiä) lausuntoja minkäkin puolueen edustajat ovat eduskuntakeskusteluissa esittäneet selvittelyn kohteena olevista järjestöistä. Tarkastelun lähteinä ovat olleet eduskunnan pöytäkirjat ja sen valiokuntien pöytäkirjat vuosien 1950—59 valtiopäiviltä.

Eduskunnan valiokunnille on kehittynyt eräänlainen traditio siitä, minkä järjestön edustajia eri asioiden yhteydessä kuullaan asiantuntijoina. Tästä syystä pöytäkirjoissa tavallisesti vain todetaan, keitä on päätetty kuulla asiantuntijoina. Koko selvittelykaudelta löytyi vain perustuslakivaliokunnan ja työväenasiainvaliokunnan joistakin pöytäkirjoista merkintöjä siitä,

kuka valiokunnan jäsenistä oli esittänyt tässä selvittelyn kohteena olevien järjestöjen edustajien kuulemista. Näistä ehdotuksista selvisi, että MTK:n edustajan kutsumista oli maalaisliittolainen kansanedustaja ehdottanut seitsemässä tapauksessa, kokoomuksen edustaja yhdessä ja ruotsalaisen kansanpuolueen edustaja yhdessä tapauksessa. SAK:n edustajan kutsumista oli esittänyt kahdeksassa tapauksessa sosialidemokraatti, kuudessa kansandemokraatti, kahdessa kokoomuksen ja yhdessä maalaisliiton edustaja. STK:n edustajan kutsumista oli kolmessa tapauksessa esittänyt sosialidemokraatti, kahdessa kansandemokraatti, yhdessä kokoomuksen ja yhdessä maalaisliiton edustaja. TVK:n edustajan kutsumista oli viidessä tapauksessa esittänyt kansanpuolueen edustaja. Kansanpuolueen edustajat näyttävät siis aktiivisimmin suosineen TVK:n edustajia, sosialistiset puolueet SAK:n edustajia ja maalaisliitto MTK:n edustajia, vaikka em. tiedoille ei tapausten vähälukuisuuden vuoksi voikaan antaa merkittävää tilastollista todistusvoimaa.

Selvittääkseen eri puolueiden edustajien suhtautumistavan järjestöihin tarkistettiin kaikki sellaiset 1950-luvulla eduskuntakeskusteluissa käytetyt puheenvuorot, joissa mainittiin jotakin näistä järjestöistä. Kunkin puheenvuoron koko sisällön ja siinä jostakin järjestöstä annetun arvostelun kokonaisanalyysin perusteella puheenvuorot luokiteltiin myönteisiin ja kielteisiin lausumiin. Sellaiset puheenvuorot, joista ei selvästi ilmennyt myönteinen tai kielteinen suhtautuminen puhujan mainitsemaan järjestöön, jätettiin luokittelussa huomioonottamatta. Samassa istunnossa saman asian yhteydessä otettiin kultakin edustajalta huomioon vain ensimmäinen puheenvuoro, ja hallituksen jäsenten puheenvuorot jätettiin laskuista pois, koska niiden sisältöön on saattanut vaikuttaa myös asema ministerinä. Analyysin perusteella saadaan puheenvuoroista oheinen suuntataulukko (taulukko 2), missä myönteiset puheenvuorot on merkitty + -merkillä ja kielteiset — -merkillä.

Taulukko 2 Kansanedustajien puheenvuoroissaan vuosien 1950—59 valtiopäivillä MTK:sta, SAK:sta, STK:sta ja TVK:sta esittämien arvostelujen määrä (myönteinen +, kielteinen —)

Puolue	MTK		SAK		STK		TVK	
	+	—	+	—	+	—	+	—
r	0	0	0	1	0	0	0	0
kok	9	0	5	41	3	0	2	0
kp	0	2	1	23	0	3	7	0
ml	7	0	3	40	0	2	0	0
sd	0	11	63	3	1	4	1	2
sd. opp.	0	0	2	0	0	0	0	0
skdl	0	5	22	73	0	8	0	0

Taulukon perusteella voidaan todeta, että kokoomuksen edustajat ovat olleet taipuvaisia esittämään SAK:sta kielteisiä ja MTK:sta myönteisiä arvosteluja. Muista järjestöistä he ovat esittäneet vain muutamia lausuntoja. Suomen kansanpuolueen edustajien suhtautuminen SAK:hon näyttää kielteiseltä ja TVK:hon myönteiseltä. Maalaisliiton edustajien lausunnot osoittavat myönteistä suhtautumista MTK:hon ja kielteistä suhtautumista SAK:hon. Suomen sosialidemokraattisen puolueen edustajien suhtautuminen MTK:hon on kielteinen ja SAK:hon myönteinen. Skdl:n edustajien suhtautuminen MTK:hon ja STK:hon on kielteinen. SAK:sta tämän ryhmän edustajat ovat esittäneet huomattavasti enemmän kielteisiä kuin myönteisiä lausuntoja. Suurin osa kielteisistä lausunnoista (48) oli kuitenkin kohdistettu »SAK:n oikeistajohtajiin» ja ne ilmensivät pikemminkin SAK:n keskuudessa käynnissä ollutta sosialidemokraattien ja kommunistien keskinäistä valtataistelua kuin asianomaisten edustajien suhtautumista SAK:hon järjestönä. Skdl:n edustajien SAK:hon järjestönä kohdistamien kielteisten ja myönteisten lausuntojen lukumäärä oli melkein yhtä suuri, joten sen suhtautumisen suunnan määrittely täytyy jättää tekemättä. Sos.-dem. opposition, joka myöhemmin järjestäytyi työväen ja pienviljelijäin sosialidemokraattiseksi liitoksi, samoin kuin ruotsalaisen kansanpuolueen edustajien lausuntoja selvittelyn alaisista järjestöistä on niin vähän, ettei niiden perusteella voi tehdä minkäänlaisia johtopäätöksiä.

Tutkittavien järjestöjen omat käsitykset niiden puoluesuhteista näyttävät käyvän varsin hyvin yksiin eri eduskuntaryhmiin kuuluvien kansanedustajien lausuntojen ja näiden edustajien valiokunnissa järjestöihin todetun suhtautumisen kanssa. Neljän järjestön puoluesuhteista ilmeni näin ollen, että MTK:n kanssa yhteistoiminnassa olleita puolueita ovat 1950-luvulla olleet maalaisliitto, kokoomus ja ruotsalainen kansanpuolue, ja sen vastustuspuolueita Suomen sosialidemokraattinen puolue ja Suomen kansan demokraattinen liitto. SAK:n kanssa yhteistoiminnassa on ollut sosialidemokraattinen puolue ja vastustuspuolueita kokoomus, maalaisliitto ja Suomen kansanpuolue. Skdl:n suhteiden suunta SAK:hon näyttää jäävän määrittelemättä. STK:n kanssa yhteistoiminnassa olleita puolueita ovat olleet kokoomus, ruotsalainen kansanpuolue ja Suomen kansanpuolue ja sen vastustuspuolueena Suomen kansan demokraattinen liitto. TVK:n kanssa yhteistoiminnassa olleita puolueita ovat olleet kokoomus, ruotsalainen kansanpuolue ja Suomen kansanpuolue; vastustuspuolueita ei tässä tapauksessa näytä olleen.

Järjestöjen ja valtion suhteet

Järjestöjen ja valtion väliset suhteet voidaan jakaa kahteen ryhmään:
1) järjestöjen ja valtion yhteistoimintamuotoihin, jolloin ehkä voidaan puhua

järjestöjen ja valtion 'rauhanomaisesta rinnakkaiselosta', sekä 2) järjestöjen harjoittamaan, valtion hallitsemis- ja toimielimiin kohdistuneeseen ulkopuoliseen painostamiseen. Järjestöjen ja valtion yhteistoimintamuotoihin kuuluvat erilaisten lautakuntien, neuvostojen, toimikuntien, komiteoiden yms. elinten toiminta, missä järjestöjen edustajat ovat valtion toimeksiannosta mukana joko asioiden päättämisessä tai valmisteluissa, tai ns. asiantuntijamenetelmä, missä valtion laitokset käsittelevät ja päättävät asiat, mutta kuulevat ennen päätöksen tekoa järjestöjen edustajia asiantuntijoina. Ulkopuolisessa painostamisessa järjestöt taas pyrkivät vaikuttamaan valtion elinten päätöksiin painostamalla näitä yksipuolisesti ja omaaloitteisesti.

1. 'Rauhanomainen rinnakkaiselo'

Järjestöjen toiminnan laajuutta valtion asettamissa yhteistoiminta-elimissä esitellään niiden tietojen perusteella, joita selvittelyn kohteena olevat järjestöt ovat antaneet vuosittaisissa toimintakertomuksissaan. Eri järjestöjen kohdalla tiedot eivät ole tarkkaan vertailukelpoisia, koska kaikki järjestöt eivät ole merkinneet kertomuksiinsa edustuksiaan yhtä täsmällisesti. STK:n ja TVK:n ilmoittamat jäsenyyksiä koskevat tiedot ovat tarkkoja, sillä nämä järjestöt ovat merkinneet kertomuksiinsa sekä vakinaiset että ns. komiteaedustukset. MTK ei ole noudattanut yhtä tarkkaa merkintämenetelmää, vaan sen kertomuksista ilmenevät vain järjestön mielestä merkittävät edustukset. SAK:n kertomuksiin taas sisältyvät ainoastaan vakinaisissa elimissä olleet edustukset; komitea- ja toimikuntaedustuksista on merkitty vain järjestön mielestä tärkeimmät. Tällaisinkin tiedot antavat kuitenkin varsin selvän kuvan järjestöjen osallistumisesta valtion yhteistoiminta-elinten työskentelyyn, mistä voidaan esittää taulukon 3 ilmaisema numerollinen yhdistelmä vuosilta 1950—59.

Taulukko 3 MTK:n, SAK:n, STK:n ja TVK:n edustusten määrä valtion asettamissa yhteistoimintaelimissä vuosina 1950—59

Järjestö	Vuosi	1950	-51	-52	-53	-54	-55	-56	-57	-58	-59
MTK		20	22	24	22	24	33	37	42	37	41
SAK		18	19	25	24	31	31	32	29	34	32
STK		24	32	31	28	32	33	38	37	38	36
TVK		11	15	15	14	14	17	19	21	21	14

Kehitys osoittaa, että valtion hallintoelimet ovat yhä suuremmassa määrin ryhtyneet käyttämään järjestöjen edustajia asioiden valmistelussa. Näyttää melkein siltä, ettei hallitus ole ryhtynyt juuri mihinkään suurisuunta-

seen talous- ja/tai sosiaalipoliittiseen hankkeeseen ilman, ettei se joko heti alkuvaiheessa tai ainakin ennen asian ratkaisemista olisi kysynyt merkittävimpien etujärjestöjen mielipidettä. Järjestöjen asemasta ja suhteista valtion asettamiin yhteistoimintaelimiin saadaan järjestöjen kertomuksista eräitä lisätietoja.

MTK:n edustuskelpoisuudesta ei näytä esiintyneen erimielisyyttä, vaan sillä on ollut maataloustuottajien edustajana monopolistinen edustus-oikeus kaikissa poliittisluonteisissa asioissa. Se on edustanut maataloutta niin maa- ja metsätalouden alaan liittyvissä raaka-aine-, hinta-, kuljetus- ja työllisyyskysymyksissä kuin laajoissa koko kansantaloutta koskevissä kysymyksissä. Sen sijaan on joskus ollut hallituksen ja MTK:n välillä erimielisyyttä edustajan henkilöllisyydestä hallituksen nimittäessä asettamaansa elimeen toisen henkilön kuin MTK oli ehdottanut. Ainakin kerran tämä erimielisyys aiheutti sen, että MTK otti edustajansa pois ao. elimestä; kun valtioneuvosto nimitti Valtion viljavaraston johtokuntaan toimikaudeksi 1952—53 Pohjois-Suomen edustajaksi toisen henkilön kuin MTK oli esittänyt, MTK kutsui toisenkin edustajansa pois johtokunnasta.⁶

SAK:n edustusten suurin osa liittyi tavalla tai toisella läheisesti työmarkkinoihin, mutta sen edustajia oli kutsuttu myös moniin talouspoliittisiin sekä hintapoliittisiin ja kaupallisiin elimiin. SAK:n kelpoisuudesta työntekijäin edustajaksi ei näytä vallinneen erimielisyyttä ja sillä on ollut tässä suhteessa monopoliasema. Ainoastaan sen soveliaisuus henkisen työn tekijäin edustajaksi joutui 1950-luvulla riidan alaiseksi TVK:n vaatiessa itselleen tämän työntekijäryhmän edustusoikeutta. Vain kerran näyttää SAK tehneen hallitukselle huomautuksen siitä, että se oli syrjäytetty virallista elintä nimitettäessä. Tällöin oli kysymyksessä Sakari Tuomion hallituksen vuonna 1954 asettama komitea, jonka tehtävänä oli käsitellä valtion töiden antamista urakoitsijoiden suoritettavaksi.⁷ Sen sijaan se kieltäytyi useamman kerran tulemasta mukaan niihin elimiin, joihin valtioneuvosto oli ilmoittanut haluavansa nimittää myös SAK:n edustajan. Joissakin tapauksissa SAK:n kielteinen suhtautuminen hallituksen ehdotuksiin aiheutti sen, ettei hallitus katsonut suunnittelemansa elimen asettamista tarkoituksenmukaiseksi, vaan luopui koko elimestä. Ainakin kerran näyttää SAK:n tyytymättömyys komitean työskentelyyn vaikuttaneen sen, että komitea lakkautettiin ja se nimitettiin uudestaan, jonka jälkeen kokoonpano tyydytti SAK:ta. Tällainen uusiminen suoritettiin työttömyysvakuutuskomiteassa vuonna 1958.⁸

STK:n edustuskelpoisuudesta ei näytä vallinneen erimielisyyttä. Vain kerran se on syrjäytetty elimestä, mihin sen edustaja STK:n oman käsityksen mukaan olisi pitänyt kutsua. Tämä tapahtui vuonna 1957. Hallituksen järjestämänä oli mainitun vuoden toukokuussa käyty neuvotteluja vakauttamisohjelmaan sisältyvän palkkajärjestelyä koskevan suosituksen muuttami-

sesta eikä neuvotteluihin ollut kutsuttu STK:n edustajia. Keskusliiton kevätkokous antoi tällöin julkilausuman, missä se ilmoitti, ettei se ollut muuttanut aikaisempaa kantaansa vakauttamiskysymyksissä.⁹

TVK (vuoteen 1956 HTK) näyttää joutuneen vielä 1950-luvullakin ponnistelemaan melkoisesti päästäkseen tunnustettuun asemaan edustuksia jaettaessa. Vuonna 1954 HTK:n lähetystö kävi pääministerin puheilla korostamassa, että HTK:n edustuksen saaminen suunnitteilla olevaan talousneuvostoon olisi välttämätöntä, ja vuonna 1959 TVK:n liittovaltuusto velvoitti »TVK:n hallituksen toimimaan niin, että toimihenkilö- ja virkamiespiirien edustus vastaisuudessa turvataan». Paitsi edustusoikeutensa turvaamiseen virallisissa elimissä TVK näyttää kiinnittäneen huomiota myös näiden elinten asettamis- ja työskentelymenetelmiin. Muun muassa se on pitänyt menettelytapavirheenä sitä, että valtiovalta sitoo asioita tutkimaan asettamiensa komiteoiden kädet määräämällä ennakolta, mihin tulokseen komitean on päädyttävä, tai »hoitamalla komitean asettamisen niin, että asia politisoidaan ennenkuin kysymystä on edes asialliselta pohjalta tutkittu».¹⁰ 1950-luvun lopulla näyttää TVK jo saavuttaneen melkoisen vakiintuneen aseman henkisen työn tekijäin (toimihenkilöiden ja virkamiesten) edustajana.

'Rauhanomaisen rinnakkaiselon' toista muotoa, asiantuntijamenetelmää, tarkastellaan tässä ainoastaan eduskunnan valiokuntien toimenpiteiden valossa. Tosin eräät muutkin valtion elimet käyttävät jonkin verran järjestöjen asiantuntijoiden apua, mutta eduskunnan valiokunnissa järjestöjen edustajien kuuleminen on saavuttanut sellaisen laajuuden, että sen voi niissä katsoa jo muodostuneen tavaksi.

Eduskunnan valiokuntiin voi joutua asiantuntijana kuultavaksi asianomaisen valiokunnan kutsusta, mutta suurilla järjestöillä on yleensä mahdollisuus »kutsutuksi tulemiseen», mikäli niin haluavat. Ja joskus voi päästä kuultavaksi kutsumattakin. Esimerkiksi työväenasiainvaliokunnan kokous päätti 8. 12. 1959 kuulla asiantuntijana Tuberkuloosiliiton edustajaa, vaikka tätä ei ollut kutsuttukaan, kun kokouksessa ilmeni, että mainitun liiton edustaja halusi tulla erään asian yhteydessä kuulluksi. Kutsu-mattoman asiantuntijan kuulemisesta mainittu valiokunta teki silloin päätöksen 8 äänellä 7 vastaan.¹¹

Tässä selvittelyn kohteena olevien järjestöjen menetelmissä asiantuntijoita valitessaan samoin kuin niiden lähettämien asiantuntijoiden sananvapaudessa näyttää vallitsevan eroavaisuuksia. MTK:n ja SAK:n edustajien valinnassa noudatetaan melkoisen joustavaa menetelmää, vaikka valinta kuuluukin järjestöjen johdolle. Niiden edustajien sananvapaudessa on niin ikään melkoinen liikkumavara. Sen sijaan kahden muun järjestön edustajat ovat tiukasti sidottuja lähettäjänsä mielipiteeseen. STK:n asiantuntijan

nimittää aina STK:n toimitusjohtaja, ja asiantuntija pysyy lausunnossaan tiukasti STK:n määrittelemässä kannassa eli esiintyy nimenomaan STK:n käsitysten tulkitsijana. Joskus asiantuntija edustaa kuitenkin kaikkien työnantajien yhteistä mielipidettä, mikäli asia on niin tärkeä, että STK:n johto katsoo tarpeelliseksi ennen asiantuntijan esiintymistä saada työnantajien yhteisen mielipiteen määritellyksi. TVK:n asiantuntijat valitsee järjestön vastuunalainen johto, ja nämä edustavat järjestön mielipidettä, joka joskus määritellään eri järjestöjen toimihenkilöiden yhteisessä kokouksessa, joskus TVK:n hallituksessakin. Neljän järjestön asiantuntijatoiminnasta vuosien 1950—59 valtiopäiviltä saadaan eduskunnan asiakirjojen perusteella taulukko 4:

Taulukko 4 Niiden asioiden lukumäärä, joissa MTK:n, SAK:n, STK:n ja TVK:n edustajat ovat esiintyneet asiantuntijoina eduskunnan valiokunnissa vuosien 1950—59 valtiopäivillä

Valtiopäivävuosi	MTK	SAK	STK	TVK
1950 vp.	18	13	15	—
1951 vp.	1	3	3	1
1952 vp.	7	8	6	2
1953 vp.	5	13	11	5
1954 vp.	2	7	5	3
1955 vp.	5	5	6	3
1956 vp.	9	5	2	3
1957 vp.	21	10	7	3
1958 vp.	4	8	6	3
1959 vp.	6	4	5	3
Yhteensä	78	76	66	26

MTK:n, SAK:n ja STK:n osallisuus valiokuntamenetelmään näyttää taulukon perusteella olevan samanasteista. Sen sijaan TVK:n edustajia on käytetty eduskunnan valiokuntien asiantuntijoina vain kolmasosa siitä kuin muiden järjestöjen. Tämä johtuu tietenkin TVK:n edustuspuhjan kapeudesta; sehän vaatii edustus-oikeutta ainoastaan henkisen työn tekijäin asioissa.

Eduskunnan valiokunnat ovat varsin yleisesti kuulleet samassa asiassa useammankin järjestön edustajia. Kaikkia neljää järjestöä on kuultu kuudessa asiassa, kolmen edustajat ovat olleet kuultavana 18 asiassa, kahden 47 asiassa, ja 75 asiassa on kuultu ainoastaan yhden järjestön asiantuntijoita. Selvittelyn kohteena olevien järjestöjen edustajien ahkerin käyttäjä on ollut työväenasiainvaliokunta, joka on käyttänyt niitä 51 asian yhteydessä. Perustuslakivaliokunta on kuullut niitä 35, maatalousvaliokunta 29, laki- ja talousvaliokunta 18, lakivaliokunta neljässä, puolustusasiainvaliokunta kol-

nessa, ulkoasiainvaliokunta kahdessa sekä pankkivaliokunta ja talousvaliokunta kumpikin yhdessä asiassa. Myös verotuslakivaliokunta ja kansaneläkevaliokunta, jotka oli perustettu määrätyn asian käsittelemistä varten, ovat molemmat turvautuneet näiden järjestöjen asiantuntija-apuun.

2. Valtioon kohdistettu yksipuolinen painostus

Molemminpuoliseen suostumukseen perustuvan yhteistoiminnan lisäksi järjestöjen yhteydet valtion elimiin voivat tapahtua yksinomaan järjestöjen aloitteesta. Järjestöt pyrkivät vaikuttamaan valtion elinten päätöksiin lähettämällä näille kirjelmiä, käymällä lähetystöinä elinten luona tai pyrkimällä henkilökohtaisten neuvottelujen avulla vaikuttamaan valtion elinten suunnittelemiin ratkaisuihin.

Tässä tarkasteltavina olevat järjestöt näyttävät olevan varsin laajassa kirjeenvaihdossa valtion hallintoelinten ja -laitosten kanssa. Osa kirjeenvaihdosta tapahtuu valtion elinten ja laitosten aloitteesta. Seuraavassa käsitellään kuitenkin vain sen kirjeenvaihdon laajuutta, joka on tapahtunut järjestöjen omasta aloitteesta. Siten saadaan parhaiten selville järjestöjen poliittinen aktiivisuus tältä osin. Kirjeenvaihtoon sisällytetään kaikki järjestöjen oma-aloitteisesti hallitukselle, eduskunnalle taikka jollekin muulle valtion elimelle tai laitokselle lähettämät kirjeet. Tarkastelu tapahtuu kuitenkin järjestön vuosikertomuksissa ja niiden julkaisuissa esiintyneisiin tietoihin nojautuen.

MTK lähetti 1950-luvulla valtion johtoelimille tai muille valtion laitoksille kaikkiaan 265 kirjelmää. Niistä oli pääministerille osoitettu kaksi, valtioneuvostolle 114, valtioneuvostolle ja kaikille sen jäsenille kaksi, eri ministeriöille 95, erityiselle ministerivaliokunnalle yksi ja ministeriöiden eri osastoille viisi. Kun näiden kaikkien tarkoituksena voidaan pitää hallitustasoon vaikuttamista, on hallituksen päätöksiin suoranaisesti liittyvien kirjelmien lukumäärä 219. Eduskunnan valiokuntien jäseniin on pyritty vaikuttamaan kolmella kirjelmällä. Loput 43 kirjelmää on lähetetty valtion keskusvirastoille tai muille valtion laitoksille. Kirjelmien lukumäärä eri vuosina on jonkin verran vaihdellut, mutta kirjeenvaihto on kaikkina vuosina ollut varsin runsasta.

SAK on lähettänyt selvittelykaudella kaikkiaan 55 kirjelmää. Kirjelmien lukumäärä on vaihdellut vuosittain suuresti eli yhdestä kymmeneen. Valtioneuvostolle SAK on toimittanut 36, pääministerille 10, eri ministeriöille 3, eduskuntaryhmille 3 ja Suomen Pankin pääjohtajalle yhden kirjelmän, minkä lisäksi se on lähettänyt yhden kirjelmän sekä valtioneuvostolle että eduskuntaryhmille ja yhden kirjelmän sekä valtioneuvostolle että talouspoliittiselle suunnitteluneuvostolle. SAK:n kirjeellinen painostus on siis muu-

tamaa poikkeusta lukuun ottamatta kohdistunut välittömästi valtion hallitsemislaitoksiin, hallitukseen ja eduskuntaan.

STK on antanut valtion elimille lausuntoja ainoastaan pyydettyäessä. Se ei ole lainkaan harrastanut näiden kanssa oma-aloitteista kirjeenvaihtoa. Sen sijaan TVK on ollut tässä suhteessa jonkin verran aktiivisempi. TVK lähetti 1950-luvulla valtion elimille oma-aloitteisesti kahdeksan kirjelmää, joista pääministerille yhden, valtioneuvostolle kaksi, eri ministeriöille kolme, eduskuntaryhmille yhden ja eduskuntaryhmien puheenjohtajille yhden.

Kirjeellisen painostuksen lisäksi näyttävät järjestöt käyttäneen varsin usein henkilökohtaista yhteyttä valtion johtomiehiin pyrkiessään vaikuttamaan näiden päätöksiin. Yleisimpänä julkisena muotona ovat olleet lähetystöt, jotka ovat käyneet selvittämässä hallituksen jäsenille ja joskus muillekin merkittäville poliittisille johtajille järjestöjensä käsityksiä. Lähetystöjen avulla on myös pyritty tehostamaan kirjelmän vaikutusta. Mitä tärkeämpi asia tällöin on ollut kyseessä sitä arvovaltaisempi lähetystö on valittu toimittamaan kirjelmä perille.

Tarkasteltavista järjestöistä MTK on turvautunut eniten lähetystöihin. Pääministerin luona on tarkastelukaudella käynyt 16 MTK:n lähetystöä, muiden ministerien luona 12 ja valtioneuvostossa 10 lähetystöä. Virkamiesten päätöksiin ei käyntien avulla ole yritetty vaikuttaa. Myös SAK on käyttänyt lähetystöjä melkoisesti. Pääministerin luona on tarkastelukaudella käynyt 18 SAK:n lähetystöä, muiden ministerien luona neljä ja Suomen Pankin pääjohtajan luona yksi lähetystö. Muita virkamiehiä ei SAK ole pyrkinyt tällä tavoin painostamaan. TVK on turvautunut tarkastelukautena lähetystöön ainoastaan kuusi kertaa; pääministerin luona on käynyt kaksi ja muiden ministerien luona neljä lähetystöä. STK:n toimintakertomuksissa ei ole lainkaan mainintoja lähetystöjen käynneistä. Joskus se on niitä käyttänyt, mutta silloin tavallisesti yhdessä teollisuuden keskusjärjestöjen kanssa.

Usein käytettynä vaikutuskeinona ovat olleet henkilökohtaiset keskustelut eli epävirallinen yhteydenpito valtion johtohenkilöihin. Kuinka usein neuvotteluja on käyty, sitä lienee mahdoton numerollisesti selvittää, mutta tällaisiin neuvotteluihin ja niiden merkitykseen viitataan melkeinpä kaikissa vuosikertomuksissa. Esimerkiksi MTK:n vuosikertomuksissa on pysyvänä toteamuksena keskusliiton tärkeimpiä toimenpiteitä käsittelevän luvun alussa: »Tämän lisäksi keskusliitolla on ollut eräiden laajakantoisten kysymysten johdosta neuvotteluja hallituksen ja eduskunnan jäsenten, viranomaisten ja muiden järjestöjen kanssa». Suoritetuissa haastatteluissa ilmeni, että myös STK on pitänyt varsin tärkeänä henkilökohtaista yhteydenpitoa valtion johtomiehiin pyrkiessään vaikuttamaan valtion virallisten laistosten päätettävissä oleviin asioihin, ja yhteyttä on ylläpidetty kulloinkin tarvittavassa laajuudessa. TVK on yksipuolisessa painostuksessa pannut niin

ikään pääpainon henkilökohtaiseen yhteyteen valtion ja puolueiden johtomiehiin, koska sen mielestä tutun ja järjestön käsityksiin perehdytetyn henkilön saaminen järjestön toivomusten edistäjäksi on helpompi kuin yhteistyö aivan vieraan henkilön kanssa.

Edellä käsitellyillä menetelmillä on tarkoitus vaikuttaa suoraan päättävään elimeen, laitokseen tai henkilöön. Järjestöt voivat kuitenkin pyrkiä vaikuttamaan päätöksen tekijöihin myös välillisesti eli ns. yleisen mielipiteen välityksellä. Lähtemällä siitä käsityksestä, että valtion johtomiehet menettelevät valitsijoiden tahdon mukaan, järjestöt voivat pyrkiä vaikuttamaan valitsijoiden tahtoon saadakseen sen myönteiseksi järjestöjen pyrkimyksille. Tarkasteltavina olevien järjestöjen poliittista aktiivisuutta yleistä mielipidettä kohtaan otetaan tässä osoittamaan niiden omissa nimissä julkisuuteen saattamat lausumat, koska nämä on tarkoitettu juuri vaikuttamaan yleiseen mielipiteeseen tai muutoin epäsuorasti niihin henkilöihin, jotka käyttävät päätösvaltaa.

Yleisölle tarkoitetuista lausumista käytetään joskus nimitystä julkilausuma, toisinaan päätöslauselma, joskus ponsilauselma tai kannanilmaisu. Tässä niitä nimitetään yhteisellä nimellä julkilausuma. SAK hyväksyi ja saattoi tarkastelukaudella julkisuuteen kaikkiaan 31 erilaista julkilausumaa, MTK 15 ja TVK 9. STK hyväksyi koko aikana ainoastaan yhden julkilausuman, mistä edellä on jo mainittu. Julkilausumien määrää vertailemalla tulee sellaiseen tulokseen, että SAK on tarkasteltavista järjestöistä kiinnittänyt suurinta huomiota ns. yleisen mielipiteen painostamiseen, myös MTK ja TVK ovat jonkin verran käyttäneet tätä keinoa, mutta STK ei ole painostustoiminnassaan lainkaan 'vedonnut suoraan yleisön apuun'. STK on käyttänyt pyrkiessään vaikuttamaan yleisöön ns. asiatietojen julkaisumenetelmää, mikä tarkoittaa sitä, että se on laatinut ja lähettänyt lehdistön julkaistavaksi ns. faktoja, jotka perustuvat STK:n käytettävissä olevien tutkimuslaitosten tuloksiin.

3. Järjestöjen suhtautuminen eduskuntaan ja hallitukseen

Jotta selvittelyn kohteena olevien järjestöjen poliittisesta toiminnasta saataisiin mahdollisimman monipuolinen kuva, on vielä tarkasteltava niiden suhtautumista eduskuntaan ja hallitukseen. Tarkastelussa jätetään sivuun järjestöjen edustuksen lukumäärä näissä valtion ylimmissä hallitsemislaitoksissa, koska tarkastelussa etualalla pidetään järjestöjen politiikkaan osallistumisen toiminnallista puolta. Tältä pohjalta lähtien pyritään selvittämään neljän tarkasteltavan järjestön toimintaa eduskunnassa ja suhtautumista hallituskysymykseen. Samalla on tarkoitus todeta, ovatko järjestöt pyrkineet vaikuttamaan näiden elinten valintaan ja koostumukseen.

MTK:n suhtautuminen eduskuntavaaleihin näyttää rajoittuneen ns. vaalivilkkauksen lisäämispyrkimykseen. MTK on kuitenkin pohtinut sen piiriliittojen palveluksessa olevien henkilöiden sopivaisuutta ehdokkaiksi eduskuntavaaleissa ja tullut tässä asiassa kielteiseen tulokseen. Niin ikään se on ainakin kerran yrittänyt järjestöllisellä toimenpiteellä vaikuttaa presidentin vaaliin. Tämä tapahtui vuonna 1956, jolloin MTK siirsi 9. 1. toimeenpantavaksi tarkoitetun maataloustuotteiden hintojen korotuksen »kuitenkin presidentin valitsijamiesvaalien johdosta tapahtuvaksi vasta 26. 1. -56». ¹²

MTK ei siis järjestönä ole ollut vaikuttamassa eduskunnan koostumukseen, mutta se on pyrkinyt olemaan yhteistoiminnassa eduskunnan kanssa eri eduskuntaryhmien välityksellä. Tarkastelukauden loppupuolella oli MTK:n ja eräiden eduskuntaryhmien yhteistyö jo kehittynyt järjestyneelle asteelle. MTK:n toimistossa pidettiin torstai-aamuisin neuvotteluja, joihin MTK:n johtomiesten lisäksi osallistui kaksi edustajaa maalaisliiton, kokoomuksen ja ruotsalaisen kansanpuolueen eduskuntaryhmistä. ¹³ Siitä, minä vuonna nämä 'torstaikerhon' kokoukset on aloitettu, ei kuitenkaan ole saatavissa tarkkaa tietoa, koska neuvottelut ovat epävirallisia eikä niistä pidetä pöytäkirjaa.

Eduskuntaryhmien kanssa harjoitetun yhteistyön tarkoituksena on ollut vaikuttaa sellaisten tärkeimpien maataloustuottajia kiinnostavien asioiden ratkaisuihin, joissa tarvitaan eduskunnan myötävaikutusta. Joskus näyttää olleen tarkoituksena painostaa myös hallitusta päätöksiin, joihin se ei muutoin ollut halukas. Esimerkiksi vuonna 1950 MTK yritti ensin saada maatalousministerin toimimaan luomataudin vastustamiseksi ja bensiinitraktoriin polttoainekustannusten alentamiseksi, mutta kun yritys ei tuottanut tulosta, järjestö vaikutti siihen, että vaatimuksia ryhdyttiin toteuttamaan eduskunta-aloitteiden avulla. ¹⁴ Joissakin asioissa MTK on ollut välittömässä kirjeenvaihdossa eräiden eduskuntaryhmien kanssa. Yhdessä tällaisessa tapauksessa näyttää aloitteen tekijänä olleen maalaisliiton eduskuntaryhmä, joka pyysi MTK:lta menettelytapaohjetta, ennen kuin ryhmä päätti suhtautumisestaan maataloustulon turvaamislakiin. ¹⁵ Toisella kerralla, jolloin MTK ilmoitti sosialidemokraattiselle eduskuntaryhmälle ja maalaisliiton eduskuntaryhmälle käsityksensä valmisteltavana olevan hallitusohjelman eräistä kohdista, ei mainita, oliko lausunto pyydetty vai lähettikö MTK sen omasta aloitteestaan.

SAK ei 1950-luvun alkupuolella osallistunut vaalitaisteluihin muutoin kuin pyrkimällä lisäämään vaalivilkkautta, mutta SAK:n johtomiehet esiintyivät kyllä eduskuntaehdokkaana ja saivat järjestöltään välillistä tukea vaalitaistelussa. SAK:n puheenjohtajan tehtävä katsottiin kuitenkin niin tärkeäksi, ettei hänen oloaan kansanedustajana hyväksytty. Vuosikymmenen loppupuolella (1958) SAK kuitenkin osallistui järjestönäkin avoimesti vaali-

taisteluun ja tuki niitä ehdokkaita, jotka olivat ilmoittautuneet ennakolta SAK:n hyväksymän vaaliohjelman kannattajiksi. Eduskuntakysymyksessä SAK ei harrastanut mainittavassa määrin aloitetoimintaa, mutta eräissä lainsäädäntöasioissa se pyrki vaikuttamaan eduskunnan päätöksiin lähettämällä eduskuntaryhmille kirjelmia tai kääntymällä niiden puoleen lähetystöjen välityksellä.¹⁶

STK piti 1920- ja 1930-luvuilla tärkeänä, että sen toimitusjohtaja oli eduskunnan jäsen ja vaikutti eduskunnassa lainsäädäntöön ja asioiden käsittelyyn työnantajien etujen mukaisesti. Vieläpä järjestön toimitusjohtajan eräksi erittäin olennaiseksi tehtäväksi määriteltiin »seurata sosiaalilainsäädäntöä ja valvoa elinkeinoelämän etuja siihen nähden».¹⁷ 1950-luvulla näyttää STK kuitenkin jättäytyneen kokonaan sivuun eduskunnallisesta toiminnasta. Tätä käsitystä tukevat monet STK:n johtomiesten julkiset lausunnot, joissa korostetaan erityisesti, että etujärjestöjen on poliittisessa toiminnassa tyydyttävä vaikuttamaan ainoastaan asioiden valmisteluvaiheessa ja jätettävä asioista päättäminen sitä varten valittujen valtion elinten tehtäväksi.¹⁸ Erityisen selvästi ilmeni tämä muuttunut suhtautuminen järjestön nykyisen toimitusjohtajan (Päiviö H e t e m ä k i) valinnan yhteydessä. Valinnan ehtona näet oli, ettei toimitusjohtaja saa kuulua eduskuntaan. Kuitenkin järjestö pitää tärkeänä, että etujärjestöt ovat läheisessä yhteistoiminnassa valtion päättävien elinten kanssa siinä vaiheessa, jolloin valmistellaan työmarkkinajärjestöjä kiinnostavia ratkaisuja. Tämän luonteisen toiminnan STK katsoo demokraattiselle järjestykselle luonnolliseksi ja tarpeelliseksi. Keskusliitto ei näytä tarkastelukaudella pyrkineen vaikuttamaan eduskunnan päätöksiin muutoin kuin tavanmukaista asiantuntijamenettelyä käyttäen. Tarkastelukauden jälkeen se on kuitenkin eräiden lainuudistusten yhteydessä yrittänyt yhteistoiminnassa SAK:n kanssa vaikuttaa lainsäädäntöön, muun muassa vuoden 1960 valtiopäiville jätetyn työttömyysvakuutusta koskevan lakialoitteen sisältöön.¹⁹

HTK (TVK) teki 1944 mielenkiintoisen yrityksen vaikuttaa järjestövoimallaan eduskuntavaalien tulokseen. Saadakseen henkisen työn tekijöille myötämielisiä edustajia eduskuntaan se suoritti eri puolueiden asettamien edustajaehdokkaiden keskuudessa sekä kirjallisia että suullisia tiedusteluja ja pyrki täten selvittämään, miten ehdokkaat suhtautuivat henkisen työn tekijäin ajankohtaisiin kysymyksiin. Tiedustelun perusteella lajiteltiin ehdokkaat henkisen työn tekijöille suopeisiin ja sellaisiin, joiden kanta oli kielteinen tai epävarma, ja HTK teki 'suopeiden' puolesta vaalipropagandaa.

Jo aikaisemmassa vaiheessa HTK oli eri puolueille esittänyt, että nämä asettaisivat ehdokkaikseen sopivia, henkisen työn tekijöille myötämielisiä henkilöitä.²⁰ Seuraavan vuoden vaaleissa suositeltiin valitsijoille kaikkiaan 96 henkisen työn tekijöille soveliaista ehdokasta. Näistä tuli valituksi eduskuntaan 27, joiden kanssa yhteistoimin HTK pyrki eduskunnan keskuudessa

luomaan henkisen työn tekijöille suojelemaan ilmapiiriä. Vaikutusyrityksestä HTK kuitenkin teki sellaisia johtopäätöksiä, että poliittikkoina tunnetuilla henkilöillä oli eduskuntavaaleissa suurempi kannatus kuin yksinomaan ammattiliittopiireissä tunnetuilla henkilöillä. Kun eduskuntavaaleissa on totuttu seuraamaan poliittisia linjoja ja niissä painaa poliittinen nimi enemmän kuin ammattiliittopiireissä tunnettu nimi, HTK suositteli sellaista menetelmää, että »ammattiliikkeessä toimivat henkilöt koettaisivat osallistua myös poliittiseen toimintaan kukin oman puolueensa sisällä hankkiakseen itselleen mahdollisuuksia tulla valituksi eduskuntaan tulevaisuudessa».²¹ Vuoden 1950 kunnallisvaaleissa HTK organisoi eri kunnissa »henkisen työn yhteistoimintaa» ja suositteli samanlaista toimintaa käytettäväksi myöhemmin myös eduskuntavaaleissa.²² Järjestö näyttää kuitenkin myöhemmin luopuneen tästä ajatuksesta, koska TVK:n puheenjohtaja suositteli jälleen vuonna 1960 sitä menetelmää, että TVK:n jäsenet kukin omassa puolueessaan pyrkisivät vaikuttamaan henkisen työn etuja edistävällä tavalla.²³

Eduskunnan työskentelyyn TVK on pyrkinyt vaikuttamaan vain muutaman kerran. Vuonna 1957 se näyttää olleen varsin aktiivinen painostamaan eduskuntaa. Maaliskuun 20 päivänä se lähetti eduskuntaryhmille vakauttamisohjelman palkkakysymystä käsittelevän kirjelmän. Saman vuoden elokuun 13 päivänä se esitti kirjeellisesti eduskuntaryhmien puheenjohtajille, että eräitä hallituksen antamia lakiesityksiä olisi niiden eduskuntakäsittelyssä muutettava, ja 21—22. 10. TVK:n edustajat kävivät eduskuntaryhmien puheenjohtajien luona esittämässä eräitä ohjelmallisia näkökohtia, joita tulisi ottaa huomioon uutta hallitusta muodostettaessa.²⁴

TVK ja sen jäsenjärjestöt Virkamiesliitto ja Kansakoulunopettajain liitto ovat eri vuosina tehneet runsaasti aloitteita, joita eri puolueisiin kuuluvat kansanedustajat ovat jättäneet eduskunnalle. Esimerkiksi TVK:n puheenjohtaja Konsti Järnefeltin tarkastelukaudella kansanedustajana jättämistä kymmenistä eduskunta-aloitteista varsin monet olivat TVK:n tai sen jäsenjärjestöjen alulle panemia ja laatimiakin. Kerran TVK:n (HTK:n) suurin jäsenjärjestö Virkamiesliitto toteutti aktiivista aloitetoimintaa yhdessä SAK:n alajärjestön VY:n kanssa. Tämä tapahtui vuonna 1953 ns. Niukkasbudjetin ollessa eduskuntakäsittelyssä. Kun mainitussa budjettiesityksessä oli esitetty vähennettäväksi suuri määrä valtion virkoja ja jätetty esittämättä niitä varten määrärahat budjettiin, tekivät Virkamiesliitto ja VY yhdessä n. 190 raha-asiainaloitetta, jotka eri puolueisiin kuuluvat kansanedustajat jättivät sitten nimissään eduskunnalle. Yhteistoiminnasta oli sovittu myös kansanedustajien kanssa käydyissä epävirallisissa neuvotteluissa, koska muutoin aloitteiden lukumäärä olisi kohonnut vielä paljon suuremmaksi. Tuloksena aloitetoiminnasta oli, että eduskunta palautti budjettiin melkein kaikki lakkautettavaksi esitetyt virat ja toimet.²⁵ Vaikka tässä tapauksessa aloitetoimintaa harjoittikin yksi HTK:n alainen

liitto, niin myös keskusjärjestö oli ainakin aloitetoiminnan moraalisena tukena asettuen tiukasti vastustamaan valtion virkamiesten vähentämisuunnitelmia.²⁶

Järjestöjen suhtautumista hallituskysymykseen tarkastellaan siitä näkökulmasta, millä tavalla ne ovat asennoituneet hallitusvastuuseen osallistumiseen eli omien edustajien jäsenyyteen hallituksessa ja näiden asemaan hallituksessa.

MTK ei näytä pyrkineen hallitusvastuuseen eli omien edustajien saamiseen hallitukseen. Sen johtomiehistä monet ovat tosin olleet hallituksessa 1950-luvullakin, mutta he ovat olleet siellä puolueensa eivätkä MTK:n edustajina. Missään yhteydessä MTK ei näytä käsitelleen johtomiestensä asemaa hallituksessa, eivätkä myöskään sen ylimmät palkatut johtomiehet ole osallistuneet hallitukseen. MTK:n viralliset elimet ovat kuitenkin olleet hyvin läheisessä yhteistoiminnassa sellaisten ministerien kanssa, jotka ovat kuuluneet järjestön johtoon taikka muutoin ovat olleet sen kanssa 'samoilla poliittisilla linjoilla'. Esimerkiksi MTK:n valtuuskunnan ylimääräisessä kokouksessa 1950 oli mukana kaikkiaan kolme silloisen hallituksen jäsentä, ja pääministeri järjesti valtuuskunnan saman vuoden syyskokouksen osanottajille kahvitilaisuuden valtioneuvoston juhlahuoneustoon.²⁷ Vaikka MTK ei olekaan yrittänyt päästä hallitusvastuuseen, se on joissakin tapauksissa vaikuttanut epävirallisesti ja välillisesti hallitusohjelmien sisältöön, ja ainakin kerran 1950-luvulla se oli muodollisestikin mukana hallitusohjelmaa valmistelemassa.²⁸

SAK oli 1950-luvulla vain kerran järjestönä mukana hallituksessa, ja silloinkin osallistuminen toteutettiin järjestön johtomiesten epävirallisella myötävaikutuksella eikä järjestön johtielinten virallisella päätöksellä. Tarkastelukauden jälkeen, vuonna 1962, ammattiyhdistysliikkeen edustajiksi hallitukseen menneet henkilöt olivat saaneet luvan SAK:n viralliselta johtolimeltä, työvaliokunnalta. SAK ei kuitenkaan katsonut heidän olevan hallituksessa suoranaisesti SAK:n edustajia, vaan piti heitä lähinnä ammattiyhdistysliikkeen suosittelimina ns. ammattiministereinä.²⁹ SAK:n pitkän tähtäimen linjana hallituskysymyksessä on ollut, että järjestön ylimpien johtomiesten ei ole mentävä hallitukseen, koska he siellä joutuvat rajoittamaan järjestön vapaata päätäntävaltaa sellaisissakin kysymyksissä, joissa hallituksen ja SAK:n käsitykset saattavat erota toisistaan. Niissä tapauksissa, joissa tästä pitkän tähtäimen periaatelinjasta on poikettu ja SAK:n johtomiehet ovat menneet hallitukseen, he ovat sen virallisesti tehneet SAK:ta poliittisesti lähellä olleen puolueen edustajina. SAK:n puheenjohtaja on useammankin kerran nimitetty hallituksen jäseneksi, mutta hän on säännöllisesti eronnut puheenjohtajan tehtävästä tultuaan ministeriksi. Hallituksen ohjelmaan ja hallituksen koostumukseen SAK on joissakin

tapauksissa pyrkinyt vaikuttamaan välittömästäkin, ja välillisesti se on useammankin kerran ollut yhtenä osatekijänä ns. hallituskriiseissä.³⁰

STK ei järjestönä ole ollut mukana hallitusta muodostettaessa tai hallitusohjelmia laadittaessa, mutta joissakin tapauksissa se on järjestölle läheisten eduskuntaryhmien välityksellä pyrkinyt vaikuttamaan hallituksen kokoonpanoon. Niinpä se eräässä hallituksen vaihdoksessa yritti kokoomuksen eduskuntaryhmään vetoamalla estää tämän ryhmän jäsenen Kyllikki Pohjalain nimittämisen hallitukseen. Järjestön johtomiesten hallituksessaoloa pidettiin sopivana niinä vuosikymmeninä, jolloin työmarkkinaosapuolten kanssa ei ollut vielä työehtosopimuksia. He pääsivät näet tällöin hallituksessa käsittelemään työmarkkinakysymyksiä. Sotien jälkeen, jolloin työmarkkinakysymykset on hoidettu työnantajien järjestöjen ja ammattiyhdistysliikkeen keskisillä työehtosopimuksilla, STK ei ole pitänyt suotavana johtomiestensä oloa hallituksessa, koska he siellä joutuisivat tekemään päätöksiä, jotka saattaisivat olla ristiriidassa järjestön käsityskantojen kanssa. Lisäksi järjestön johdolla on nykyään työmarkkinapolitiikan hoitamisessa niin paljon tehtäviä, etteivät ainakaan vastuunalaiset johtajat voi varata aikaansa hallitustehtäville ilman, että heidän varsinainen työnsä siitä kärsisi. Hallitukseen menon katsotaan kuitenkin olevan kunkin henkilön yksityisasi ja järjestö päättää ainoastaan sen, edustaako asianomainen hallituksessa järjestöä.

STK:n johtomiehet, vieläpä ylin palkattu johtokin (toimitusjohtaja), ovat usein aikaisempina vuosikymmeninä olleet hallituksessa. Keskusliiton toimeenpaneva johtaja (Axel Palmgren) oli vuosina 1924—25 ja uudelleen 1931—32 kauppa- ja teollisuusministerinä. Keskusliiton apulaisjohtaja (Antti Hackzell) oli ulkoministerinä vuosina 1932—36 ja myöhemmin STK:n toimitusjohtajana ollessaan pääministerinä vuonna 1944. STK:n toimitusjohtaja ei ole ministeriksi nimityksensä jälkeen eronnut keskusliiton johdosta, vaan sääntönä näyttää olleen, että joku toinen henkilö on kutsuttu kyseiseksi ajaksi keskusliiton vt. toimitusjohtajaksi.³¹ Tarkastelukaudella STK:n ylin palkattu johto ei ole ollut mukana hallituksissa, mutta keskusliiton muita johtohenkilöitä on useampaankin otteeseen kuulunut hallitukseen. STK:n hallituksen jäsen (Eero Mäkinen) oli mukana Kekkonen hallituksessa v. 1953 ja STK:n hallituksen puheenjohtaja (Lauri J. Kivessä) v. Fieandtin hallituksessa vuosina 1957—58 ja Kuuskosken hallituksessa vuonna 1958.

STK:n toimeenpaneva johtaja Palmgren ja apulaisjohtaja Hackzell olivat hallituksen jäseninä siihen aikaan, jolloin keskusliitto katsoi johtomiestensä hallituksessa olon suotavaksi. He eivät olleet hallituksessa STK:n edustajina vaan yksityisinä henkilöinä, joiden hallituksessa oloon STK suhtautui myönteisesti. Pääministerinä Hackzell oli myöhemmin nimenomaan silloisen valtionpäämiehen, presidentti Mannerheimin tahdosta valtakunnal-

lista tehtävää suorittamassa. Mäkinen oli hallituksessa sekä ammattiministerinä että kokoomuksen epävirallisena edustajana, ja Kivekäs piti itseään ministerinä ollessaan kaupan ja teollisuuden asiantuntijana, eikä työnantajien edustajana. Työnantajien edustajaksi joissakin yhteyksissä tulkittu J. O. Söderhjelm, joka oli jäsenenä Sukselaisen hallituksessa vuonna 1957 ja Kuuskosken hallituksessa vuonna 1958, oli näissä hallituksissa mukana teollisuuden luvalla, mutta ei työnantajien luottamushenkilönä.

TVK:n poliittinen edustusasema oli 1950-luvulla niin riidanalainen, ettei se voinut vaikuttaa merkittävästi sen enempää hallitusten kokoonpanoon kuin niiden ohjelmiinkaan. Joissakin tapauksissa järjestö kuitenkin tuli näiden asioiden yhteydessä esille. Vuonna 1957 TVK:n edustajat kävivät eduskuntaryhmien puheenjohtajien luona »esittämässä eräitä ohjelmallisia näkökohtia, joita tulisi ottaa huomioon uutta hallitusta muodostettaessa», ja samana vuonna TVK:n hallituksen kokous hyväksyi julkilausuman, jonka mukaan järjestö suhtautuu myötämielisesti ns. työmarkkinahallitukseen, missä myös järjestäytynyt toimihenkilö- ja virkamieskunta olisi edustettuna.³² Muissa yhteyksissä TVK ei näytä määritelleen suhtautumistaan hallituskysymykseen.

4. Järjestöjen osuus hallituskriiseissä

Monissa Suomen painostusryhmien poliittista toimintaa käsittelevissä yhteyksissä esitetään väitteitä, että painostusryhmät ovat usein olleet merkittävänä tekijöinä hallituskriiseissä, jopa näiden kriisien aiheuttajina. Seuraavassa tarkastellaan selvittelyn kohteina olevien järjestöjen osuutta 1950-luvun hallituskriiseihin. Hallituskriiseinä pidetään tapauksia, joissa hallitus kokonaisuudessaan on vaihtunut tai hallituksessa on tapahtunut niin suuria muutoksia, että hallituksen luonne on muuttunut, tai joissa hallitus on jättänyt eroanomuksensa. Tarkastelun ulkopuolelle jätetään sen sijaan tapaukset, joissa vain joku yksityinen ministeri on vaihtunut toiseen jostakin muusta kuin poliittisesta syystä. Hallituskriiseihin vaikuttamista on tarpeellista tarkastella vain MTK:n ja SAK:n osalta, koska kahdella muulla järjestöllä ei näytä olleen ainakaan merkittävää tai näkyvää osuutta hallituskriiseissä. Tarkastelu suoritetaan MTK:n ja SAK:n vuosikirjoissa olleiden mainintojen perusteella, joten seuraavat toteamukset osoittavat, millaiseksi mainitut järjestöt ovat oman osuutensa hallituskriiseissä esittäneet.

1950-luvulla Suomessa oli kaikkiaan 19 edellä määritellyn tapaista hallituskriisiä, joten kriisien luku oli keskimäärin lähes kaksi vuotta kohden. Kaikkiaan 11 hallituskriisiä näyttää aiheutuneen ns. poliittisista syistä, eikä niissä MTK:lla tai SAK:lla ollut ainakaan merkittävää vaikutusta. Sen sijaan kahdeksassa hallituskriiseissä voi havaita näiden järjestöjen välitöntä tai ainakin välillistä vaikutusta.

SAK:lla näyttää olleen merkittävä osuus vuoden 1951 tammikuun hallituskriisiin. Kekkonen I hallitus, joka oli kokoonpanoltaan porvarillinen, oli tehnyt vuoden 1950 marraskuussa palkkasulkupäätöksen. SAK oli tähän päätökseen tyytymätön, vaati sen kumoamista ja tehosti vaatimustaan kutsumalla valtuustonsa helmikuun neljänneksi päiväksi 1951 päättämään voimatoimenpiteistä, ellei hallitus peruuta päätöstään. Lopputuloksena oli hallituksen ero ja Kekkonen II hallituksen muodostaminen. Tämä hallitus oli maalaisliittolais-sosialidemokraattinen, missä lisäksi oli molempien kansanpuolueiden edustaja sekä 1 ammattiministeri. SAK:n palkkapäätöstä vastaan kohdistaman operaation tarkoituksena oli nähtävästi myös sosialidemokraattien saaminen hallitukseen. Näin voi päätellä siitä tyytyväisyydestä, jota SAK tunsu hallituspohjan laajentumisesta.

Vuoden 1952 maaliskuun hallituskriisi aiheutui siitä, ettei pääministeri Kekkonen saanut maalaisliiton eduskuntaryhmän tukea hallituksen vakauttamispolitiikalle. Kriisin tausta ilmenee pääministerin presidentille jättämästä eroanomuksesta. Kun maalaisliiton puoluevaltuuskunta kuitenkin antoi tukensa pääministerille, taipui maalaisliiton eduskuntaryhmä samalle kannalle »suurin piirtein ja vastahakoisesti». Tässä hallituskriisissä näyttää sekä MTK:n että SAK:n vaatimuksilla olleen välillistä osuutta siten, että MTK:n kannanotot vaikuttivat maalaisliiton eduskuntaryhmän päätöksiin ja SAK:n vaatimukset sosialidemokraattisten ministerien kannanottoihin.³³

Vuoden 1952 lokakuun kriisin aiheena oli maalaisliiton eduskuntaryhmän kielteinen asenne suunnitellun maataloustulon vakauttamista koskevan lakiesityksen antamiseen, mikä asenne vuorostaan johtui MTK:n valtuuskunnan omaksumasta kielteisestä suhtautumisesta kyseisen lakiesityksen antamiseen. Lisäaiheena oli SAK:n kielteinen suhtautuminen vuokrien korottamiseen ja sosialidemokraattisten ministerien asettuminen tukemaan SAK:n vaatimuksia. Lähteiden käyttämistä sanamuodoista tulee sellaiseen tulokseen, että pääaiheena olivat MTK:n vaatimukset, joita ilman hallituskriisiä ei olisi syntynyt.

Vuoden 1953 marraskuun hallituskriisin aiheena oli hallituksen ja eduskunnan välinen erimielisyys talouspolitiikan suunnasta. Erimielisyys huipentui kiistaan Arava-määrärahan suuruudesta. Ainakin välillisesti kriisiin näyttää vaikuttaneen koko loppuvuoden jatkunut SAK:n pyrkimys estää hallituksen laatimien valtion menojen alennussuunnitelmien toteuttaminen. SAK:n vaikutus tuntui erityisesti eduskunnan käsitellessä Arava-määrärahoja, joiden turvaamista tarkoittavan lain säätämiseksi ja eduskunnan säätämän lain vahvistamiseksi SAK oli painostanut myös hallitusta varsin voimakkaasti.

Vuoden 1954 lokakuun hallituskriisin aiheuttajina olivat SAK:n hinta- ja palkkapolitiittiset vaatimukset, joihin suhtautumisesta hallitus ei päässyt

keskuudessaan sopimukseen, vaan erosi. SAK painosti vaatimustensa hyväksymistä yleislakkouhalla, ja uudessa hallitusohjelmassa SAK:n näkökannat otettiin huomioon.

Vuoden 1956 tammi-maaliskuun hallituskriisi aiheutui MTK:n toimeenpanemista maataloustuotteiden hintojen korotuksista, jotka johtivat ensin sosialidemokraattisten ministerien eronpyyntöön ja sitten koko hallituksen eroon. Uutta hallitusta muodostettaessa MTK katsoi saaneensa takeet siitä, että ohjelma täytti järjestön vaatimukset, joita se oli tehostanut kolmen päivän luovutuslakolla.

Vuoden 1957 helmi-maaliskuun hallituskriisin aiheena oli hallituksen maataloustulopäätös, jonka johdosta maalaisliittolaiset ministerit uhkasivat erota hallituksesta. Eroamisuhkaan näyttää olleen vaikutusta MTK:n tyytymättömyydellä, koska sanottu päätös ei ollut niiden MTK:n vaatimusten mukainen, joiden toteuttamiseksi se oli pitkähkön ajan painostanut hallitusta. Kriisin lopputuloksena oli hallituksen jääminen paikoilleen entisessä kokoonpanossaan.

Vuoden 1957 syyskuun hallituskriisin aiheena oli SAK:n tyytymättömyys Sukselaisen I hallituksen kokoonpanoon. Tämän tyytymättömyyden, jota SAK:n käyttämän sanamuodon perusteella voisi nimittää 'SAK:n epäluottamuslauseeksi hallitukselle', SAK ilmaisi sekä hallitukselle itselleen että eduskunnalle. Tuloksena oli, että Sukselainen uudisti hallituksensa SAK:n toimomalla tavalla.

Edellä esitetystä ilmenee, että molemmat järjestöt (MTK ja SAK) ovat olleet välittömästi tai välillisesti kahden hallituskriisin aiheuttajina. MTK on tämän lisäksi aiheuttanut yksin 2 ja SAK 4 hallituskriisiä. Kahdessa kriisissä SAK on vaikuttanut toimenpiteillään myös hallituksen kokoonpanoon. Muissa tapauksissa vaikutus on kohdistunut joko hallitusohjelmaan tai hallituksen toimenpiteisiin.

Järjestöjen vaikutus poliittisiin päätöksiin

Painostusryhmien vaikutuksen mittaamismahdollisuuksista voitaneen asettaa sille kannalle, ettei vaikutuksen määrää voida lainkaan tarkkaan mitata. Selvimmissäkin tapauksissa voidaan ainoastaan arvioida, kuinka lähellä lopullisia ratkaisuja oo. ryhmän vaatimukset ovat olleet ja kuinka paljon hallituslaitosten tai muiden painostuskohteina olleiden elinten alkuperäiset suunnitelmat ovat painostusryhmän toimenpiteiden johdosta muuttuneet. Toisena arvioinnin perusteena voitaisiin käyttää käsitystä, joka järjestöillä itsellään on toimenpiteittensä vaikutuksesta lopputulokseen. Tämä käsitys on kuitenkin niin subjektiivinen, että arvioinnin mittana siihen on mahdollista turvautua vain suurin varauksin.

Tässä selvittelyn kohteena olevien järjestöjen oma arviointi toimenpiteittensä vaikutuksesta 1950-luvulla esitetään vain niiden kirjeellisen painostustoiminnan osalta, koska se on ainoa, minkä järjestöt näyttävät itse arvioineen tai ainakin arviointinsa esittäneet vuosikertomuksissaan. MTK lähetti kaikkiaan 265 kirjelmää, joista 125 eli 47 prosenttia vaikutti, 72 eli 27 prosenttia ei vaikuttanut ja 68 kirjelmän vaikutusta ei syystä tai toisesta todettu tai ei voitu todeta. SAK:n 55 kirjelmästä 12 eli 22 prosenttia vaikutti joko toivotulla tavalla tai ainakin osittain, 11 ei vaikuttanut lainkaan ja 32 kirjelmän vaikutuksesta ei ole selvitystä. TVK:n kertomuksissa todetaan vain yhden kirjelmän kohdalla, ettei se vaikuttanut. Muiden 7 vaikutuksesta ei ole mainintoja. STK taas ei ole lainkaan harjoittanut kirjeellistä painostusta, joten sen osuutta ei tässä selvityksessä voida käsitellä.

Ottamalla huomioon edellä olevat varaukset vaikutuksen mittaamis-mahdollisuuksista ja järjestöjen oma käsitys niiden kirjelmien vaikutuksesta, voidaan selvittelyn kohteena olevien järjestöjen poliittisen toiminnan vaikutuksesta tehdä eräitä lopputoteamuksia.

MTK ja SAK ovat hallituskriiseissä vaikuttaneet sekä hallitusten kokoonpanoon että hyväksytyihin hallitusohjelmiin. Kun tähän yhdistetään niiden oma arviointi kirjeellisen painostustoiminnan vaikutuksesta sekä MTK:n ja SAK:n laajamittainen osuus komitealaitoksessa ja kummankin osallistuminen asiantuntijamenetelmään, tullaan näiden kahden järjestön kohdalla sel-laiseen lopputoteamukseen, että niiden vaikutus poliittisiin ratkaisuihin 1950-luvulla on ollut varsin merkittävä. Merkitsevyyttä on lisäksi tehostanut näiden järjestöjen harjoittama muukin kuin kirjeellinen, hyvin voima-peräinen ulkopuolinen painostus.

STK ja TVK ovat toimineet vain komitealaitoksessa ja osallistuneet asiantuntijamenetelmään, joissa kunkin yksityisen tekijän vaikutus on vielä vaikeammin todettavissa kuin ns. ulkopuolisessa painostuksessa. Vaikutusta arvioitaessa joudutaan lähtökohtana pitämään komitealaitoksen (jolla tässä tarkoitetaan kaikkia edellä yhteistoimintaelimiksi määriteltyjä valtion aset-tamia elimiä) ja asiantuntijamenetelmän merkitsevyyttä poliittisiin ratkai-suihin. Tässäkin tarkastelussa on selvinnyt, että asiantuntijamenetelmä on ainakin eduskuntatyössä tunnustettu varsin vaikuttavaksi tekijäksi, muu-tenhan sitä ei käytettäisi niin suuressa määrin kuin nyt käytetään. Komitea-laitoksen yhä laajeneva merkitys taas on todettu eräissä muissakin viime aikaisissa tutkimuksissa.³⁴ Kun STK ja TVK molemmat ovat tutkimuskau-della olleet tunnustettuja ryhmänsä edustajia niin komitealaitoksessa kuin asiantuntijamenetelmässäkin, ensiksi mainittu varauksettomasti tunnustet-tuna ja jälkimmäinen ainakin tarkastelukauden loppupuolella usein käytet-tynä ja osittain tunnustettuna, voidaan näidenkin järjestöjen vaikutusta poliittisiin päätöksiin pitää ilmeisenä. Vaikutuksen määrä on kuitenkin vaikeasti todettavissa.

LÄHDEVIITTEITÄ JA HUOMAUTUKSIA

- ¹ TVK toimi vuoteen 1956 Henkisen Työn Keskusliiton nimisenä, josta käytetään nimi-lyhennystä HTK. Tässä ja myöhemmin TVK:n toimintaa esitteleviin tietoihin sisältyvät HTK:n vastaavat tiedot em. vuoteen saakka, ellei toisin ole mainittu.
- ² MTK:n kert. 1959, s. 38—39.
- ³ »Taulukko 2. Työllinen työvoima työvoimatutkimuksen arviolukuna». Työvoimakat-saus N:o 1-2, Helmikuu 1962. Kulkulaitosten ja yleisten töiden ministeriö, Helsinki.
- ⁴ STV 1961. Taulukko 108.
- ⁵ Puolueista käytetään taulukoissa seuraavia lyhennyksiä: r = ruotsalainen kansanpuo-lue, kok = kansallinen kokoomus, ml = maalaisliitto, kp = Suomen kansanpuolue, sd = Suomen sosialidemokraattinen puolue, skdl = Suomen kansan demokraattinen liitto.
- ⁶ MTK:n kert. 1951, s. 88, ja 1952, s. 73.
- ⁷ SAK:n kert. 1950, s. 74.
- ⁸ SAK:n kert. 1958, s. 57.
- ⁹ Teollisuuslehti n:o 6-7/1957, s. 262.
- ¹⁰ TVK:n kert. 1959, s. 35.
- ¹¹ Eduskunnan työväenasiainvaliokunnan pöytäkirja 8. 12. 1959.
- ¹² MTK:n kert. 1956, s. 65.
- ¹³ MTK:n kert. 1961, s. 106.
- ¹⁴ MTK:n kert. 1950, s. 68, 99.
- ¹⁵ MTK:n kert. 1952, s. 50.
- ¹⁶ SAK:n suhtautumista vaaleihin ja eduskuntaan on selvitetty tarkemmin tämän kir-joittajan eräessä aikaisemmassa tutkimuksessa. Ks. Väinö Huuska, »SAK:n toiminta pai-nostusryhmänä 1950-luvulla». Poliitiikka 1-2/1962, s. 15—16, 85—89.
- ¹⁷ Teollisuuslehti n:o 4/1927, s. 38.
- ¹⁸ Teollisuuslehti n:o 4/1955, s. 161, ja Karikosken lausunto, Teollisuuslehti n:o 6-7/1957, s. 258—259.
- ¹⁹ STK:n kert. 1961, s. 26.
- ²⁰ HTK:n kert. 1944, s. 11.
- ²¹ HTK:n kert. 1945, s. 34.
- ²² HTK:n kert. 1950, s. 18.
- ²³ TVK-lehti N:o 7/1960, s. 3.
- ²⁴ TVK:n kert. 1957, s. 23, 24, 46—48.
- ²⁵ SAK:n kert. 1953, s. 119.
- ²⁶ HTK:n kert. 1953, s. 6.
- ²⁷ MTK:n kert. 1950, s. 47, 52.
- ²⁸ MTK:n kert. 1958, s. 85.
- ²⁹ SAK:n kert. 1962, s. 4.
- ³⁰ SAK:n suhtautumista hallituskysymykseen selostettu yksityiskohtaisesti em. Huuskan tutkimuksessa, Poliitiikka 1-2/1962, s. 16—19.
- ³¹ Teollisuuslehti n:o 4/1933, s. 104, ja n:o 8/1944, s. 159.
- ³² TVK:n kert. 1957, s. 24, 44.
- ³³ Johannes Virolainen, »Maalaisliiton maatalouspolitiikka», Heräävä maaseutu VI, s. 179.
- ³⁴ Jaakko Nousiainen, »Talousneuvostojen rakenteesta ja tehtävistä Suomessa», Poliitiikka 2/1964, s. 67—69.